 Lětopis 51 (2004) 2, 108–118

Petr Kaleta

Bohumil Marek
Ke 100. výročí narození slezského popularizátora łužickosrbského života

V období mezi dvěma světovými válkami dochází ke značnému zintenzivnění česko-lužickosrbských kulturních i vědeckých kontaktů. Rozvíjí se česká sorabistika jako nová součást slavistických bádání (především Adolf Černý a Josef Páta), ale značnou úlohu tehdy sehráli čeští popularizátoři lužickosrbské kultury (hlavně Společnost přátel Lužice v Praze). O Lužici a Lužických Srbech se díky novému časopisu, *Česko-lužickému věstníku*, mohli dozvědět i zájemci, v jejichž regionu nebyly kontakty s Lužickými Srby tak intenzivní, a nemohli tedy navázat na dřívější tradice vzájemných vztahů. Proto vstupují do řad Společnosti přátel Lužice i někteří z nadšenců na severní Moravě a ve Slezsku. Brzy mezi nimi vynikl Bohumil Marek (1903–1982), jenž se postupně stal významným popularizátorem lužickosrbské kultury v Československu, zejména pak ve Slezsku a v oblasti Lašska (především Baška), a to až do své smrti. Pro mnohé zůstává B. Marek kvůli nekritickému postoji k poúnorovému vývoji v Československu rozporuplnou osobností, nic to však nemění na jeho lásce k Lužici a bohatých zásluhách v rozvoji česko-lužickosrbských vztahů ve 20. století.

Život a dílo

Základním pramenem pro studium života a díla B. Marka je jeho rozsáhlá pozůstalost (80 kartonů), uložená v Památníku Petra Bezruče v Opavě. Jsou zde Markovy vlastní strojopisné životopisy a poznámky, rukopisy článků a přednášek, rozsáhlá korespondence s českými a lužickosrbskými přáteli, jeho tištěné práce i knihy a časopisy z vlastní lužickosrbské knihovny. Další část jeho pozůstalosti (např. diáře, rukopisy básní a přednášek, osobní předměty atd.) je uložena v Muzeu Beskyd ve Frýdku-Místku (10 kartonů). Bohumil Marek[1] se narodil 3. 12. 1903 v Dolních Bludovicích (od roku 1955 součást města Havířova) na Těšínsku Marii a Čeňkovi Markovým v hornické rodině. Odtud se pak jeho rodiče přestěhovali do Horních Bludovic ve frýdeckém okrese. Marek na svá školní léta a na období studií, která probíhala v napjaté atmosféře změn v českých zemích ve druhém desetiletí 20. století, zvláště pak na Těšínsku, často vzpomínal: „Zděný bílý domek z roku 1851 byl domovem Marků, kteří sem kdysi přišli z Valach. Ale do školy odtud zpod Babigury bylo tři čtvrtě hodiny… A synek se učil, měl „samé jedničky“. Učitel Burnog přesvědčil rodiče a zařídil všecko pro přestup na matiční reálné gymnázium v Orlové… Vždyť jsme spolu všichni šli od vypuknutí první světové války v roce 1914 přes pronásledování ústavu německými nacionalisty Rakouska, bídou v zázemí a vražděním na frontách k onomu 29. říjnu 1918, kdy za pohřebního průvodu se zemřelým žákem z Petřvaldu jsme si přivěšovali na klopy stužky v barvách naší národnosti a nového státu z 28. října. Leč doba bojů o Těšínsko znovu vzrušovala odhodláním, jedem a krví. Žili jsme v kotle vření, a když jsme vystoupili na

[1] Literární pseudonymy: B. Marko, Bohuš Marko, Boža Marko, Arko, B.M., Jan Sasyn, Jura Hanys, M-K, MK, Jura Ochab.

jeho povrch a na cestu k rodičům, přecházeli jsme kolem hraničních stráží a bojůvek na demarkační čáře. Střelba z „karvinščoku" doprovázela v noci nás mladé tanečníky z tanečních hodin v Závodním hotelu u nádraží v Dombrové."[2]

V prostředí nově vzniklého demokratického státu se mladý, sedmnáctiletý vlastenec poprvé seznamuje s lužickosrbskou otázkou. Sám na ten okamžik často vzpomínal: „V roce 1920 byl najednou vyvěšen v knihkupectví Vysloužilově na orlovském rynku Lužickosrbský věstník s otištěnou hymnou na první straně „Hišće Serbstwo njezhubjene". Představoval se tu nejmenší slovanský národ držený po tisíc let v Německu. Tak jak jsem měl od útlého mládí pochopení pro utlačené a ponížené, tak mne chytl zájem o lužickosrbský lid, jemuž jsem zůstal od té doby věren. Následovaly první příspěvky do Lužickosrbského věstníku, četba a studium zajímavého jazyka. Po ty desítky let nashromáždil jsem značnou lužickosrbskou knihovnu a archiv. Jen málokdo ví, že každý pracovník na lužickosrbské věci byl za okupace naší země nacisty „vlastizrádcem". Dr. Josef Páta byl proto v heydrichiádě popraven, Vladimír Zmeškal vězněn atd. Dopisy od nich byly mnou tehdy a jsou dodnes opatrovány…"[3]

Odmaturoval v roce 1922 na Českém státním reálném gymnáziu v Orlové a brzy nato byl přidělen na nově zřízenou českou obecnou školu v Dolních Bludovicích, pak odešel do Soběšovic. Tím se mu splnila dávná touha stát se učitelem. Po ročním působení v této funkci (1922–1923) odchází na vojnu. Po návratu však nemohl najít odpovídající zaměstnání. Pomáhal tehdy při zemědělských pracích na Hané, v kamenolomu v Šátoroši za Fiľakovem (Slovensko) i jako zedník. 1. 1. 1926 nastoupil v poštovních službách., kde se věnoval zvládnutí všech oborů poštovní služby. Nejdříve působil jako poštovní elév (pošta Moravská Ostrava 1), od roku 1930 byl poštovním adjunktem, od roku 1935 poštovníkem tajemníkem a dozorčím úředníkem. V roce 1928 se oženil s Ludmilou Kalivodovou, s níž měl dcery Jarmilu a Broňu Žili tehdy v Ostravě – Muglinově (Jaklovecká 38). Za okupace byl členem Levé fronty, Lašské perspektivy a pak ilegální Slezské národní rady (trojice Josef Bilan-Šinovský, Joža Vochala, Bohumil Marek). Po druhé světové válce byl ředitelem největšího poštovního okresu v oblasti (okrsku Ostrava), inspektorem spojů, a pak ředitelem učiliště spojů. Rovněž byl členem Zemského národního výboru, expozitury v Ostravě, kde působil jako referent pro osvětu.

Bohumil Marek se od studentských let intenzivně zajímal o kulturní a společenské dění ve světě, hodně četl krásnou, populárně-vědeckou i odbornou literaturu (literatura, dějiny, národopis, zeměpis, cizí jazyky atd.) a od roku 1926 začal publikovat v českých časopisech.[4] Rád cestoval, poznával např. Slovensko, zaujalo jej místní obyvatelstvo a brzy se naučil slovenštině. Jako obyvatel Těšínska měl blízko k polskému prostředí, a proto se naučil poměrně rychle i polsky. Studoval rovněž ruštinu, francouzštinu, němčinu a ze zájmu částečně i litevštinu a kašubštinu. Intenzivně prožíval národnostní spory na Těšínsku na počátku dvacátých let 20. století a ty v něm vzbudily značný zájem o studium slovanských národů a národnostních menšin. Proto mladému slezskému nadšenci nemohli uniknout ani Lužičtí Srbové a lužickosrbský jazyk, kterému se rovněž začal intenzivně učit.

První jeho básnická sbírka, a to v žermanickém nářečí, *Šlunzok zpivo* vyšla pod pseudonymem Jura Hanys v roce 1936, druhá samostatná básnická sbírka, *Goralská*

---

[2] Marek, B., Životopis (Přísně důvěrné), pozůstalost Bohumila Marka, Pamatník Petra Bezruče v Opavě (dále jen PPB), s. 1.

[3] Týž, Tamtéž, s. 1.

[4] Ruch, Českolužický věstník, Poštovní úředník, Dělnický deník atd.

země, vyšla v roce 1941. Pak následovaly práce *Rodné Lašsko* (1945), *Slunce nad zásekou* (1948), za niž obdržel čestné uznání od Krajského národního výboru v Ostravě v roce 1949. Další dobově laděná sbírka *Soudružka Ostrava* (1954) však byla podrobena kritice. Od počátku básnické činnosti se profiloval jako lidový básník Slezska, Lašska a Ostravska. Jeho život i dílo byly ovlivněny rodinným původem. Měl blízko k dělnickým a rolnickým vrstvám, k nim se obracelo jeho sociální cítění. Netajil se svými levicovými názory, přátelil se s Petrem Bezručem (1867–1958), jenž patřil k jeho největším literárním vzorům, a po druhé světové válce bezmezně věřil v dobový systém a v přátelství se Sovětským svazem, za což se s ním mnozí z jeho přátel natrvalo rozešli. Např. na jaře v roce 1969 došlo na kulturní besedě v Bašce k názorové roztržce mezi B. Markem a dalším levicově orientovaným slezským básníkem Franem Smějou (1904–1986), a to kvůli okupaci Československa vojsky SSSR a jeho satelitů v srpnu roku 1968, po níž se cesty obou navždy rozešly.[5]

Především po druhé světové válce se značně rozšiřuje jeho osvětová činnost. Účastnil se besed, byl redaktorem časopisu *Slezské ozvěny*, přispíval do severomoravského deníku *Nová svoboda* a dalších regionálních tiskovin. Koncem srpna 1966 se s manželkou odstěhoval do Bašky (okres Frýdek-Místek), kde se dále intenzivně věnoval kulturně-osvětové práci. V letech 1968–1973 byl předsedou místní Osvětové besedy a podílel se na kulturním životě obce. Zde pobýval až do své smrti 17. července 1982.

Zájmová činnost, kterou B. Marek za svého života vyvíjel, byla obdivuhodná. Byl předsedou odboru Společnosti přátel Lužice v Ostravě, pak členem Sboru pro studium lužickosrbské kultury při společnosti Národního muzea v Praze (později Sekce pro studium lužickosrbské kultury při Společnosti přátel Národního muzea v Praze), organizoval besedy se spisovateli na severní Moravě, po druhé světové válce se podílel na akci Budujeme Slezsko a často účinkoval v ostravském rozhlase s vlastními příspěvky. Byl lektorem a redaktorem nakladatelství Iskra v Ostravě, lektorem a vedoucím seminářů a zkoušejícím na Večerní univerzitě v Ostravě, učitelem a zkoušejícím francouzštiny, ruštiny a zeměpisu na poštovních kurzech a školách a členem a lektorem Socialistické akademie. Dále byl např. ředitelem Osvětové akademie, členem redakčních rad *Hornické ročenky*, *kalendáře Horník* a ve vydavatelském družstvu Úder. Rovněž byl členem Syndikátu českých spisovatelů v Praze, Sdružení umělců slezských, členem Památníku Petra Bezruče v Opavě a mnoha dalších organizací. Jeho prvořadou činností však byla, kromě psaní básní, popularizace lužickosrbského života na severní Moravě.[6]

Lužickosrbské aktivity B. Marka

Brzy po přečtení prvního čísla *Česko-lužického věstníku*[7] začíná mohutný zájem B. Marka o Lužické Srby a v roce 1926 vstupuje do řad Česko-lužického spolku „Adolf Černý“[8]. Začal rovněž o Lužických Srbech sám publikovat básně a drobné články. V meziválečném období mu v *Lužickosrbském věstníku* vyšlo pět básní s lužickosrbskou

[5] Váníček, F., Úspěchy, ale i prohry – kulturně společenský život Bašky. In: Baška, Kunčičky u Bašky, Hodoňovice. Baška 1998, s. 222–223.

[6] Marek, B., Činnost mimo zaměstnání (strojopis). PPB.

[7] (1931–1939 a 1945–1948 Lužickosrbský věstník).

[8] (1907–1915 a 1918–1919 Łužisko–serbske towarstwo „Adolf Černý“ w Prazy, 1931 Česko-slovensko-lužický spolek „Adolf Černý“, 1932–1939 a 1945 až polovina padesátých let 20. století Společnosti přátel Lužice v Praze).

tematikou.[9] Později se věnuje i přednášení a organizuje různé lužickosrbské akce v odboru Společnosti přátel Lužice v Ostravě, jehož byl předsedou. V přednáškách o lužickosrbské problematice seznamoval obyvatelstvo severní Moravy s lužickosrbským obyvatelstvem, lužickou zemí, národopisem, jazykem, kulturním životem, literaturou atd. Byl trvalým odběratelem lužickosrbského deníku *Nowa doba*, z něhož si dělal excerpce pro lužickosrbský naučný slovník, jehož přípravě věnoval značnou část volného času. *Nowa doba*, ale i další noviny, časopisy a knihy významných lužickosrbských, českých i polských autorů byly součástí Markovy lužickosrbské knihovny, která podle jeho vlastních slov byla největší knihovnou tohoto druhu na Ostravsku. Díky svému trvalému zájmu o Lužické Srby navázal za svého života bohatou korespondenci s většinou předních českých odborníků i popularizátorů sorabistiky (např. A. Černý, J. Páta, V. Zmeškal), z nichž měl zvlášť přátelské kontakty s Vladimírem Zmeškalem (1902–1966), jenž mu byl věkově i zájmově nejbližší. Jejich korespondence trvala až do Zmeškalovy smrti v roce 1966. Neméně bohatá však byla i Markova korespondence se samotnými Lužickými Srby. Právě Markova přijatá a odeslaná lužickosrbská korespondence tvoří významný pramen, který nám vypovídá nejen o jeho lužickosrbských zájmech, ale o česko-lužickosrbských vztazích ve 20. století obecně.

Po ukončení druhé světové války se obnovuje Společnost přátel Lužice v Praze. B. Marek do ní brzy opět vstupuje a s jejím vedením udržuje korespondenci. Intenzivně přemýšlel o poválečném uspořádání Lužice, o úloze českých představitelů v něm a o svých představách pak informoval v jednom z dopisů z roku 1945. Zajímavá je zde především Markova nabídka pracovat v poštovních službách v Budyšíně: „O Lužické Srby se zajímám již od roku 1920 (tehdy 17letý student). Dnes jsem tak zaměstnán (členství v zemském národním výboru, osvětový referát), že mi zbude jen velmi málo času, abych usilovněji pracoval pro svobodu Lužice. Přesto hledím budit zájem o Serby články v místním tisku a rozhlase, po příp. i osobním stykem a přednáškami (Frýdek). Ovšem záležitost ta si zaslouží naší největší pozornosti a práce. Zvláště myslím, že je opravdu zapotřebí, aby došlo k navázání přímých styků s vládami všech slovanských států za účelem společného položení lužické otázky na mezinárodním fóru podle návrhu krakovského „Dziennika polskiego“ a uzavření v této věci přátelské dohody mezi ČSR a Polskem. Lužičtí Srbové a Lužice musejí být konečně osvobozeni na svém a se svým územím. Tedy žádné kompromisy o nějaké „zaručené“ ochraně, žádné dělení Lužice, žádné vystěhování! Nemůže-li být Lužice připojena k ČSR, ať je samostatným státem pod ochranou ČSR, Polska a SSSR. Vynaložte, prosím, všechny síly pro úplnou svobodu mučednického národa. Sdělte, jak nejúčinněji pracovat zde pro Lužici a její svobodu. Kterou prací jí můžeme nejvíce pomoci. Bude-li třeba, půjdu pracovat do Lužice, v případě, že to bude možné…Možnost zapojení se do násled. prací ve svobodné Lužici:
1.) V poštovních službách v Budyšíně, telefonní meziměstská ústředna. 2.) Na zřízeném ředitelství pošt v Budyšíně, telefonní a telegrafní odbor. 3.) Výchova poštovních zaměstnanců lužickosrbských v poštovních kursech. 4.) V organisování osvětové práce u Serbskeho narodneho wubjerku (Národní rady) v Budyšíně …“[10]

V roce 1946 vzniká v Ostravě z iniciativy Bohumila Marka odbor Společnosti přátel Lužice, v jehož čele sám Marek také stanul. 5. a 6. 3. 1947 zorganizoval Marek v Ostra-

---

[9] Byly to básně: Nesmí zemřít… Česko-lužický věstník, č. 6, 20. 6. 1926; Pohádka. Česko-lužický věstník, č. 10, 15. 12. 1927, s. 57; Lužico moja! Lužickosrbský věstník, č. 9, 25. 11. 1935, s. 73; W hodźinė dwanastej. Lužickosrbský věstník, č. 5–6, 1937, s. 47; Łužicky Serb. Lužickosrbský věstník, č. 1, 1939, s. 9.

[10] Dopis B. Marka Společnosti přátel Lužice v Praze z 5. 10. 1945. PPB.

vě zájezd lužickosrbských amatérských divadelníků, kteří zde vystoupili a zhlédli v místním Státním divadle Ostrava operu Libuše.[11] V poválečném období byl v Ostravě značný zájem o spolkovou činnost i o lužickosrbskou problematiku. Vše se však mění po únoru 1948. Na počátku padesátých let, kdy se celkově česká společnost ocitla ve značné krizi, pak v Ostravě stagnoval zájem o Lužické Srby: „… Do prázdnin 1949 scházel se výbor měsíčně buď v klubovní místnosti Svazu čsl.-sovětského přátelství nebo v klubovně kavárny Fénix v Ostravě I. Po prázdninách se výbor nesešel pro zaneprázdnění členů ... V roce 1949 konala se jedna členská schůze s přizváním zájemců, zvláště vojáků a hornických učňů. Na programu byla přednáška o Lužici, promítání filmů z Lužice a výstava fotografií, knih, map a pohlednic z Lužice. Účast členů 35 %, starších. Pěkná účast byla z řad vojenské posádky a zvláště hornických učňů. Schůze se konala v přednáškovém sále Domu umění v Ostravě I. Vlastní spolkové místnosti nemáme, rovněž nemáme vývěsní skříňku. Kromě toho byla uspořádána spolu se ZO ROH pošta Ostrava 1 přednáška o Lužici se světelnými obrazy v přednáškové místnosti uvedeného poštovního úřadu v červnu 1949…Členů: a) přihlášených 56… b) platících 35… c) pravidelně se účastnících schůzí 5… d) dvě členky odboru byly v Lužici, jsou však nyní na trvalejší dobu mimo Ostravu. Tři členové znají částečně lužickosrbsky. ... Stálé styky udržujeme se Svazem čsl.-sovět. přátelství, občasně s Radou žen a hornickými učni. Jejich zájem tam je příležitostný. Zprávy se nyní v novinách nevyskytují. Připomínám, že jsme získali za člena též úředníka-Poláka ze zdejšího polského konzulátu, který se pravidelně našich schůzek účastňuje. To vše jsou data z roku 1949. V předchozích letech byla činnost odboru živější, zvláště pak prací s. Věry Stránské a s. Libuše Štěrbové, které nyní studují v Praze.[12] Odboru chybí mladé síly, po příp. osoba, která by časově měla možnost věnovat se více odboru a práci pro čsl.-luž.srbské přátelství. Mladý elán luž.srbského lidu si toho zaslouží.“[13]

Odbočka v Ostravě pak skutečně v roce 1952 svou činnost ukončila: „V příloze zasíláme usnesení výboru odbočky Společnosti přátel Lužice v Ostravě, Puchmayerova 1 o likvidaci odbočky. Připojujeme seznam knih zaslaných ústředí a obraz. Zasíláme rovněž peněžní částku 1230 Kčs a žádáme o laskavé potvrzení příjmu na adresu s. Bohumila Marka, Ostrava-Muglinov, Jaklovecká 38, který prohlásil, že chce býti nadále důvěrníkem SPL pro Ostravský kraj …“[14]

Markovy lužickosrbské aktivity však poklesem zájmu ostravské veřejnosti nekončily. Na počátku padesátých let V. Zmeškal Markovi psal: „Vážený pane, pracuji na lužické bibliografii a prosím Vás, abyste mně laskavě poslal soupis Vašich článků o Lužici (název článku, název časopisu, místo vydání, číslo, ročník, na stránkách, den, měsíc a rok). Chtěl bych, aby Vaše práce byla také tímto způsobem oceněna. Doufám, že mně vyhovíte. Nemáte-li sestaveno, tedy prosím zpracujte a pošlete. Dále mám prosbu, zda byste mně k vědecké práci nevěnoval nebo neprodal Lužickosrbský Věstník roč. 1920–

---

[11] Rajš, F., Bohumil Marek, Přećel Serbow wot młodych lět. Basnjo slawješe Ostravsku krajinu a serbsku Łužicu. Nowa doba, lětnik 38, č. 36, 11. 2. 1984 (Předženak – sobotní příloha), s. 11.

[12] Věra Stránská (Věra Malá, dnes v důchodu) tehdy v Praze pracovala a Libuše Štěrbová (Libuše Hrabová, dnes profesorka obecných dějin na Univerzitě Palackého v Olomouci) studovala na Karlově univerzitě, obě se pak stále živě zajímaly o lužickosrbský kulturní život.

[13] Dopis B. Marka Společnosti přátel Lužice ze 14. 1. 1950. PPB.

[14] Dopis Odbočky Společnosti přátel Lužice v Ostravě (B. Marek – předseda a L. Dvorská – jednatelka) Společnosti přátel Lužice v Praze z 15. 12. 1952. PPB.

1930 a svazky knihovny Dom a swět (č. 2, 18, 28, 30). Vše za okupace sebralo gestapo a nyní nutně potřebuji …“[15]

O Markově hlubokém zájmu ve studiu lužickosrbských problémů a o jeho ambicích při vyučování lužické srbštině vypovídá jeden z dopisů zaslaných lektorovi lužické srbštiny na univerzitě v Brně Karlu Kyasovi (1881–1958): „… V Časopisu Maćicy Serbskeje z roku 1918 je na str. 44 příspěvek dra Arnošta Muky „Starosłowjanski rukopis Gósmarja w D.-L.“, který Vám doporučuji k přečtení. Je tam i vhodná příloha a ukázka textu s překladem do hornoserbštiny. Jak už jsem Vám říkal, velmi mne zajímá pokus serbských vlastenců z r. 1919 na vytvoření společného spisovného jazyka pro obě větve s použitím středolužických nářečí, která jsou přechodná mezi hr. a dl. Uznávám tento pokus za pozdní, ale za velmi zajímavý. Začali prý vydávat v této „ústřední“ řeči i časopis,. Nevím, pokud je tento časopis uchován a kde. Není náhodou v brněnských lužickosrbských sbírkách? V každém případě prosím Vás o sdělení, v kterém díle mohu poznat středolužická nářečí (slepjanské, gródkowské …). Prosím rovněž o sdělení, je-li lektorát luž. srbštiny na Komenského universitě. A jaké jsou vůbec podmínky na Slovensku pro pěstování zájmu o kulturu, jazyk a literaturu luž.srb.? Jaké jsou asi požadavky na vědomosti a vzdělání lektora jazyka (v tom příp. luž.srb.) na universitě? Což, kdybych se připravoval? Snad se nedá v mém případě o tom ani uvažovat, ale což; když mne ten zájem sleduje! Myslím zájem o kulturu, jazyk a literaturu luž.srb. V každém případě jsou to otázky jen velmi opatrné. Nikdy jsem se nikam nedomáhal! …“[16]

V polovině padesátých let 20. století byla Společnost přátel Lužice přinucena začlenit se do Společnosti Národního muzea v Praze jako Sbor pro studium lužickosrbské kultury, od roku 1976 pak jako Sekce pro studium lužickosrbské kultury při Společnosti přátel Národního muzea v Praze. Marek se stává rovněž jejím členem a pokračuje ve svém životním zájmu o Lužických Srbech: „V příloze zasílám vyplněnou členskou přihlášku…Po osvobození byl jsem předsedou odbočky v Ostravě. Rozešla se po odchodu agilních členů výboru na jiná působiště mimo Ostravu a nedostatečnou účast na práci dalších členů. Protože mám opravdový zájem o kulturní a společenský život Lužických Srbů v NDR, žádám, abyste mi laskavě zasílali i všechny drobnosti z Vaší činnosti, jako jsou např. pozvání a oznámení večerů, akademií apod. Dosud mám k Bjarnatu Krawcowi a J. Pátovi. Máte-li i starší, žádám o jejich zaslání. Mám za to, že bude dobré, když bude různý studijní materiál též v Ostravě, pro niž bych jej dále rád shromažďoval a třídil. Potřebné pro výstavky apod., jako např.: Dne 5. června 1956 uspořádala Krajská lidová knihovna v Ostravě přednášku s recitacemi na thema „Jakub Bart-Ćišinski“, k stému výročí narození velkého lužickosrbského básníka“, kde vedle mé přednášky a ukázky jazyka a vedle recitací překladů byla uspořádána malá výstavka z velké části z mých sbírek knih, mapy a obrázků. (V rozhlase a časopiseckých zprávách byla přednáška hodnocena jako „úspěšná“ – to pro Vaši informaci o ohlase). Protože jsem při svém dlouholetém zájmu o Serby nikdy ještě v Lužici nebyl, žádám, abyste v případě zájezdu na sjezd 7. a 8./7., mne pojali mezi členy účastníků…Přikládám ještě knížku „Slunce nad zásekou“ z roku 1948, kde na str. 45 je báseň „Lužice“. Hodí-li se, zařaďte do Hórnikovy knihovny. ...“[17]

---

[15] Korespondenční lístek V. Zmeškala B. Markovi z 23. 1. 1951. Pozůstalost B. Marka, Památník P. Bezruče.

[16] Dopis B. Marka K. Kyasovi z 15. 4. 1955. PPB.

[17] Dopis B. Marka Sboru pro studium lužickosrbského národopisu a kultury při Společnosti Národního muzea z 9. 6. 1956. PPB.

Je zvláštní, že až více než po čtyřicetiletém zájmu o Lužické Srby, v roce 1963, se B. Marek vypravil do Lužice. V dopise L. Hrabové z roku 1964 k tomu poznamenává: „… Loni jsem byl poprvé v Lužici: Drážďany, Budyšín, Wojerecy, Grodk, Chośebuz, Lubnjow a zpět Mužakow, Budyšín. Prohlídka Budyšína, schůzka v Serbském domě s kulturními pracovníky, zájezd do Kukowa a do Radworu. Hodně jsme projížděli zemí, projeli se po Błotech (nebyli v Bórkowech u Miny Witkojc) a celkem jsme málo přišli do styku s lidem. V Budestecích (na jih od Budyšína) byli jsme na oslavách K. A. Kocora. Vše se dělo v německé řeči až na přednes lužickosrbských lidových písní členy Ansamblu, který ale umělé písně s hudbou Kocorovou přednášel v němčině. Bylo to pro mne strašně zarážející: národ bez jazyka! Budestecy jsou již déle poněmčenou vesnicí. Zajímavé bylo to, jak měl projev s. Zmeškal, který docela přirozeně hovořil česky. Načež pak odpovídal někdo ze Srbů srbsky. Cítím to, co potřebují Lužičtí Srbové. Ochranu jazyka a své národnosti…Na zájezdu seznámil jsem se s jedním učitelem z Kwasic, s nímž máme hodně společných zájmů…“[18]

Zmeškal a Marek pečlivě konzultovali nejrůznější problémy z lužickosrbské oblasti: „… překvapila mě Tvoje zpráva, žes byl nemocen, a jsem potěšen, že je již to dobré. Stále jsem rád, že máš o věci srbské zájem. Píšeš o úkolech. Prosím buď tak laskav a nastiň tyto úkoly. Až budeme mít schůzi tak dám k projednání, doplnění atd. Je toho stále víc, ale máme malou členskou základnu a nedaří se nám ji zvýšit. Nyní se zabývám nejen zájezdy, ale i výměnou školní mládeže. Srbové se sami hlásí neb vidí zlou situaci. Psal jsem Ti o vydání antologie luž. poezie, něco, co jsem před léty vydal (Lužičtí básníci). Knihu snad máš. Ovšem dnes by to muselo být v širokém pojetí. Také nově přebásněno-přeloženo. Chtěl bys to dělat? Tento soubor by snad u nás měl naději na vydání. V Polsku vyšla podobná kniha. Sám bych pak chtěl připojit literárně historické pojednání, úvod a přehled luž. básnictví. Další práce je, jak píšeš, naučný slovníček lužickosrbský. Také jsem na to myslel, ovšem jen ve formě literárních slovníků luž. spisovatelů. Je to práce dost nesnadná a myslím, že ji připravují v Lužici. Ovšem to nevylučuje, že by mohla pro nás vyjít u nás. Mám mnohé připraveno, ale ještě ne tak daleko, aby mohl vyjít …“[19]

Velmi otřesen byl B. Marek poté, když se dozvěděl o smrti přítele Vladimíra Zmeškala. V dopise M. Nowakowi o tom v roce 1966 píše: „Velmi otřesně na mne zapůsobila zpráva o náhlém úmrtí přítele Vladimíra Zmeškala. Nemohl jsem se z toho vzpamatovat. Vždyť poslední dopisy byly od něho datovány 4. 4. 1966 a 28. 3. 1966. Plné pracovního elánu ve věcech lužickosrbských. Znali jsme se „písemně“ od r. 1921, kdy přebíral ode mne některé mé příspěvky do Česko-serbskeho Wěstniku a později osobně, vždy ve věcech týkajících se oboustranného našeho poznání. „Kdo na jeho místo, kdo zdvihne ten štít?“ … “[20] Na Ostravsko tehdy díky Markovi zavítali někteří z Lužických Srbů. Do Ostravy např. přijel na jeho pozvání v roce 1966 Měrčin Nowak-Njechorński a v roce 1967 se v Bašce s manželkou staral o dvacet budyšínských školáků, kteří sem přijeli se svou učitelkou Erikou Rajšowou a jejím manželem na týdenní pobyt.[21]

Poté, co Marek odešel do důchodu, začal se blíže zabývat myšlenkou znovuobnovení Společnosti přátel Lužice, na což měla jistě svůj vliv i uvolněnější atmosféra ve druhé polovině šedesátých let. V dubnu roku 1968 píše Společnosti Národního muzea: „Mám

---

18 Dopis B. Marka L. Hrabové z 25. 3. 1964. PPB.
19 Dopis V. Zmeškala B. Markovi ze 14. 1. 1965. PPB.
20 Dopis B. Marka M. Nowakowi z 19. 5. 1966. PPB.
21 Rajš, F., Bohumil Marek, s. 11.

dotaz a návrh na obnovení Společnosti přátel Lužice. Její činnosti a práce pro opravdovou svobodu i nejmenšího slovanského národa. Jsme oprávněně spřáteleni s demokraticky smýšlejícími Němci v NDR, popř. i v NSR, a proto se přirozeně hlásíme k přátelství s Lužickými Srby, jimž chceme pomáhat jako silnější slabšímu. Je to naše lidská povinnost! Je velmi vděčná pomoc našeho Národního muzea v našich lužickosrbských zájmech pomoci slabšímu a tak potřebnému národu. Šedesátiletá působnost obětavých pracovníků československo-lužickosrbských (Československý spolek „Adolf Černý") má nejen oprávnění, ale i povinnost pomáhat. Sdružme opět všechny přátele Lužických Srbů v humanistické a demokratické myšlence socialismu, míru a přátelství mezi národy! Sděluji, že dne 11. dubna 1968 byla péčí Vlastivědného kroužku turistického odboru tělocvičné jednoty Válcoven plechu ve Frýdku-Místku v pořadu přednášek uspořádána přednáška „Cestujeme za malými národy a cesta za Lužickými Srby" se světelnými obrazy, kterou pronesl Bohumil Marek. Přednáška byla velmi pozorně sledována a obohacena další rozpravou účastníků. Sděluji ještě, že podle mi zaslaných adres zájemců o Lužické Srby zjistil jsem dva přátele, kteří mají zde stálý zájem a ten vyvíjejí odběrem lužickosrbského tisku a vřelým přátelstvím k malému národu jakýchsi trosečníků, který se chce držet svého přínosu pro všeobecnou kulturu, jazykovou a kulturně lidskou účast na dalším vývoji světa míru a přátelství mezi národy. Připojuji ještě pozvání na přednášku. Budu velmi rád, když mi sdělíte další změny v práci, kterou upřímně sledujeme."[22]

O jedné z následujících návštěv Lužice psal v roce 1968 Marek M. Nowakowi: „… Ano, byl to krásný den 25. května 1968 v sálu hotelu Města Budyšína. Ten bohatý večer vydal pro nás a jistě pro všechny diváky pokladů na celý život. Opravdu, takovou sličnou krásu jsem dosud neviděl. Vidím ji totiž předně jako výkvět kultury národa, který se nepočítá na milióny duší, na široké versty vzdálenosti, ale jen na ohromné dědictví z vnitřních sil serbského luda, který si musí získat jen a jen upřímnou sympatii. ...V Minakału nás přátelsky přivítali i naší státní vlajkou na stožárech vedle vlajky NDR a vlajky Vaší národní. Kéž by to bratrství rovnoprávných národů rostlo do dalších spravedlivých výhledů! …ROZHLADU si vážím a čtu jej rád. V duchu si představuji, že jde o časopis třeba velkého národa, který má tolik možností se projevit. A při uvědomění si toho, že jde o časopis malého hrdiny, obdivuji každé slovo, které srdce proniká. Vidím a cítím, že srbská řeč je bohatá, schopná vyjádřit vše, co z nitra člověka vyvěrá a mluví tak přesvědčivě o právu každého na svobodný projev ve vlastní řeči …"[23]

I v důchodu pokračoval v Bašce ve své bohaté osvětové práci a v regionu udržoval kontakt i s dalšími místními zájemci o lužickosrbskou kulturu, jak vyplývá z některých dopisů: „… Jsem rád, že můj dávno známý spisovatel Milan Rusinský z Ostravy ujal se práce na kulturním dění Vašeho lidu a že je přitom tak houževnatý. Mimo jeho přednášky a výstavky v ostravských knihovnách zamýšlíme spolu pořádat další akce v okolí. Plánujeme nyní výstavku ve Frýdlantě nad Ostravicí …"[24]

Ještě na počátku osmdesátých let pokračoval Marek ve své práci v lužickosrbské oblasti. V této době, po Zmeškalově smrti, však už nebyly jeho kontakty s pražským sborem tak intenzivní. Sbor (sekce) vydával v letech 1958–1977 (1x–2x ročně) časopis *Přehled lužickosrbského kulturního života*, do něhož B. Marek v šedesátých letech rov-

---

[22] Dopis B. Marka Společnosti Národního muzea v Praze (Sbor pro studium lužickosrbské kultury) z 22. 4. 1968. PPB.

[23] Dopis B. Marka M. Nowakowi z 2. 7. 1968. PPB.

[24] Dopis B. Marka M. Nowakowi z 28. 2. 1975. PPB.

něž přispíval.[25] Ve druhé polovině sedmdesátých let však časopis pravidelně nedostával a ani nevěděl, že v roce 1977 přestal vycházet, jak je zřetelné v jednom z jeho dopisů z roku 1980: „Pro případ, že zakládáte archív literárních prací členů v adrese uvedené Společnosti a sekce, zasílám opisy některých svých prací z dřívějška. Svou básnickou sbírku Lužický květ, z bibliofilského tisku Ostrava 1978, jsem Vám před dvěma lety zaslal. O kulturu a jazyk Lužických Srbů se zajímám od r. 1920, kdy vyšlo první číslo dvojjazyčného Wěstniku. Členem společnosti přátel Lužice (Adolf Černý) jsem se stal v r. 1926. Psal jsem na dané náměty do časopisů na Ostravsku a do uvedeného Věstníku od r. 1926. Po osvobození a po zřízení pobočky Společnosti v Ostravě jsme hostili skupinu Serbů v Ostravě pod vedením s. Měškanka. Konám přednášky ve školách a jinde o kultuře Luž. Srbů. Nyní též ve spolupráci s prof. Stuchlým v Českém Těšíně. Sleduji družbu divadla v Českém Těšíně s Něm. Srbským divadlem v Budyšíně a též družbu měst Wojerecy-Havířov. Lituji, že již nedostávám pozvánky na akce Sekce v Praze, které mi byly i na tu dálku aspoň informací o Vaší činnosti. Poslední „Přehled lužic.-srb. kulturního života“ jsem obdržel 16. 3. 1979–(27/1977). Prosím o zaslání následujícího Přehledu.“[26]

Bohumil Marek měl značný podíl na tom, že se Baška stala významným kulturním centrem Lašska v šedesátých až osmdesátých letech 20. století, přičemž hlavní jeho zásluha byla v popularizaci lužickosrbských dějin a kultury v této oblasti. Touto svou osvětovou prací vytvořil (spolu se sbormistrem A. Kolčářem, předsedou Osvětové besedy v Bašce F. Vaníčkem a spisovatelem a redaktorem ČT Ostrava J. Šlosarem) „podhoubí“ pro budoucí bohaté kontakty Lašského smíšeného pěveckého sboru Baška s nejstarším lužickosrbským pěveckým sborem Meja z Radwora (založen 1895). Jejich vzájemné kontakty, které oficiálně začaly až po Markově smrti, v roce 1984, trvají dodnes.

Na severní Moravě a ve Slezsku se ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století usazují díky průmyslovému rozvoji (zejména v oblasti hutnictví a hornictví) především nižší a střední vrstvy obyvatelstva, které zde hledaly obživu jako průmysloví dělníci. Ti pak měli zásadní vliv nejen na průmyslový, ale i na kulturní rozvoj oblasti. Z dělnického prostředí pocházela většina slezských a severomoravských regionálních buditelů a spisovatelů ve 20. století, z nichž se nejvíce proslavil Petr Bezruč. Byli značně ovlivněni sociální situací v oblasti a v jejich dílech je patrný příklon k dělnickým a rolnickým vrstvám a zápas s průmyslníky a statkáři.

V tomto prostředí vyrůstal i Bohumil Marek, u něhož levicové a sociální cítění přetrvalo až do konce života. V rámci hlubokého sociálního cítění však svůj záběr poněkud rozšířil, zaměřil se na Lužické Srby, kteří dlouhá léta bránili a brání svá práva na zachování národní identity. Houževnatě se pustil do studia lužickosrbské kultury, historie a jazyka, začal psát básně s lužickosrbskou tematikou i články o Lužici a Lužických Srbech a překládal básně z lužické srbštiny. Brzy také získal bohaté kontakty s lužickosrbskými přáteli, ale především se ve Slezsku a na severní Moravě snažil častými přednáškami vzbudit zájem u místních občanů, kteří měli o Lužických Srbech nedostatečné informace. Odbočka Společnosti přátel Lužice v Ostravě, kterou B. Marek založil, sice nevydržela vyvíjet svou činnost ani jedno desetiletí, ale Markovo dílo inspirovalo

---

[25] Byly to básně: Mikławšk. Přehled lužickosrbského kulturního života, č. 7, 1964, s. 1; Cesta Lužicí. Přehled lužickosrbského kulturního života, č. 8, 1965, s. 3–4; Blata. Přehled lužickosrbského kulturního života, č. 9, 1967, s. 6.

[26] Dopis B. Marka Sekci pro studium lužickosrbské kultury ze 3. 10. 1980. PPB.

řadu místních kulturních pracovníků k soustavnému zájmu o Lužické Srby. Zvláště pak obyvatele ve vsi Baška, kteří dodnes udržují bohaté kontakty s pěveckým sborem Meja z Radwora.

Práce o B. Markovi

Vávrovský, E., Bohumil Marek, básník beskydského lidu i černé Ostravy (K výročí jeho 65. narozenin). Těšínsko, č. 2, 1969, s. 1–5.
Bohumil Marek pětasedmdesátníkem. Těšínsko, č. 4, 1978, s. 13–15.
Hrabec, B., Pětasedmdesátiny Bohumila Marka. Pobeskydí, 1979, č. 1, s. 33–35.
Rajš, F., Bohumil Marek, přećel Serbow wot młodych lět. Basnjo słowjwše Ostravsku krajinu a serbsku Łužicu. Nowa doba, lětnik 38, č. 36, 11. 2. 1984 (Předźenak – sobotní příloha), s. 11.
Vlk, V., Syn slezské země. Vlastivědný kroužek závodního klubu Válcoven plechu ve Frýdku-Místku 1992.

Bohumil Marek v roce 1973

Zusammenfassung

Seit Jahrhunderten verbindet Sorben und Tschechen eine enge kulturelle Wechselseitigkeit, die in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts einen Höhepunkt erreichte. Besonders in Prag forschten tschechische Wissenschaftler intensiv zur sorbischen Sprache, Literatur, Geschichte und Kultur. Allerdings bestanden auch in anderen Städten rührige Gruppierungen, die sich mit den Sorben beschäftigten.

Der Aufsatz beleuchtet die Aktivitäten in der nordmährischen und schlesischen Region um Ostrava. Dabei ragte der Lehrer, Postangestellte und Schriftsteller Bohumil Marek heraus, dessen 100. Geburtstag im Dezember 2003 postum begangen wurde. Schon als 17-jähriger Gymnasiast begann er sich für die Sorben zu interessieren. Ab 1920 veröffentlichte er erste Aufsätze über die Sorben in tschechischen Zeitungen und Zeitschriften, organisierte Veranstaltungen und Konferenzen. Nach dem Zweiten Weltkrieg unterstützte er in vielfältiger Weise die sorbischen politischen und kulturellen Bestrebungen. Mit Gleichgesinnten gründete er 1946 in Ostrava eine Gesellschaft der Freunde der Lausitz, die aber schon 1952 aus politischen Gründen ihre Tätigkeit einstellen musste. Trotzdem setzte sich Bohumil Marek bis zu seinem Tod 1982 weiter für die Vermittlung der sorbischen Sprache und Kultur ein. Somit ist es auch ihm zu verdanken, dass in Ostrava bis heute Interesse an der Sorabistik besteht.